

Það var um sumarskólin árið 1847. Þy var á leit norðan af Skarreyri heim til mín. Þessid var blitk og fagur. Þyinn vindblor þreifrit og himinum var svo fagurlega þreinn-istennur eta íðalskur. á svipum. Þyjaþjórtur badadi sig í aptun geislunum og sjáfarbárunnar bráttu með mestu varid heft og heft á þessa fjórungi, eins og þar voru id varast ad vekja náttúruna upp ur kvöldfridi þeim, sem yfir henni lá.

Náttúran dottadi og mig þvi brátt sjálfan ad eyfja. Þjórnin minn þótt-iel ekki hafa þengid mig í sig uppi á Eyraalandi og var þvi venign framur timur til áframhalds. Þvar sem góður grasblettur varð á veyi okkar þá þy hann gjótu áttfangnum kulturanum út undan eyri. Hann var svangur og þy var eyfjatur.

Þóttur kom þvi saman um ad hvila okkur dælitim tíma og hundum þad fastmalum, ad hann skyldi kroypa í hálflima og þy þá ad sofa þafuleysi; þenna samning gjórtum við í hvann einum gagnvart Máttuvöllum og þy laugi mig ni brátt niður í hvanninum, eftir ad þy hafði þeid út ur Þjórn og þarkað framandi honum svitum með vasaklið þinum, eins og vandi minn þy var vann ad gjöra. Þy hef nefnilega einlaft með nýri eyri þakan vasaklið handa Þjórn, þegar við erum á ferðalagi saman; þvi ad hann er ákaflega þreimlatur og vill ekki ganga til borts óþreim og skiluzur í framman.

Þy laugit mi endilangur út af í him mjúka grasbet og stardi með haktim yfir andlitin. Þyir afur mig upp í holdin vörug loan. Þvad var him ad eyfja? Þy skildi hann ekki; þvi þy hef aldri þengid á blóði þafnis. Þyir netan mig vann Þvögn róleg og lygn. Þy þyir handan hann blóðin við nýri Máttuvelli, þvri þyri myndastofurum Norðurlands. — Þarna lá þy lenzi, eins og milli drauma og vörku og datt nýri þá í huy mög loyglyr saman.

Mýri datt í huy Hlunvetningurum, sem þyirna um árið var ad þessa kunn- ingjuna sinum gleper ur soju sönglistarinnar og komst ad þviri áitun.

Stattu, að Mozart og — A. P. Berggreen hefðu verið heimans frægustu Kornþónistar.

Mjör datt í hreyðingunni um íslenska organistann, sem einni sinni heyrði symfoníu eftir Beethoven. Harmoníur var fröngar á einum stað & lajumi, það hafði ^{meistarinn} gjört af ásettu ráði, til þess að hrifa eyrad rjett á eykir með innfalli uppleygingu. En íslenski meistarinn setti upp mikinn spekt- ingu sinn, leik á bláid & sagði með kritískri rödd: „Skylti mi þetta vera rjett hjá Beethoven?“

Mjör datt í hreyðingunni, sem hjerna um árid var lengi að reynast að koma mjör í skilning um, að Norey hefði einlaust verið að fara aftur síðan 1814. Hann var svo ákafur, að þú komst ekki upp fyrir matreiðu úr þorunum & vart seinast að jafna, að það var ósköp að vita hvernig feldi hefði farið með Norey.

Mjör datt í hreyðingunni um bændastúlkauna, sem fór á Kvemastála til að „fullkomna sig“ og þegar hún kom aftur af skólunum var hún sjálf- laust andi ákaflega „fullkomin“, en hún var líka búin að missa alla hyst á — að mjólka. Það skundi hendur, sagði hún.

Mjör datt í hreyðingunni af marminnun, sem fór utan til menningar og þegar hann kom aftur þekkti hann ekki brifuna, fyrir einu hendurnir rök- urt upp í lappirnar á komun. Þú óskvati hann upp yfir sig: „Og er þú þú! Andskotans hrifa.“

Mjör datt í hreyðingunni — ja, þú skal ekki segja allt það sem mjör datt í hreyðingunni. Það var svo margt og svo complex, að þú vart að stutlu hlífsmekur. Mjör fannst landid vera orðid fullt af nýjum, ákunnunum íbúnum. Þóðinn ~~og vinnuáætlanirnar~~ var þarfian og bændanum, bændadómurinn & bændalómurinn vinnuáætlunir og vinnuáætlanir — allt var þetta hvarfid. En í þess stað var upp komin ný fjöld og landid var orðid fullt af söngfræðingum, sem voru að þratta um, hvor var meiri, Mozart eða Berggreen. Og sumir þeirra voru að segja eitthvað um Beethoven skrifa ríkjartir um hina damabáun frávíkta Beeth-

hovens í sönglistinni. Faktararnir voru allir hattir að huga um verulegna og farnir að skrifa um afturfarir heimans síðan 1814. Og kvemmenningur hjeldu hvor í kapp við ötra langa fjöri-lettra um hvernig hve kvemfóluid hefði verið kúgað í gamla daga á Íslandi, það hefði t. d. verið neyð til að mjólka & gjöra úms önnur brota- verk o. s. frv. o. s. frv. Þegar þú hafði lengi leyd í ferum heilabrotum vandanu þú allt í einu upp úr dvölu þeim, sem þú var í, við ómjök- ur hnyppingar. Það var þú Sjóni minn, sem var að mudda sjón upp við mig. Þú reis mi upp & leit á klukkuna, hálfstímum var listinn. Svó lauti þú við Sjóna, þótt ofan fyrir Mótuvöllum & hjelt heim á leid. Á heimleiðinni fór þú að huga um þessa vöku- drauma mína og gat mjör þú ekki dulist, að þeir standa í nánu sambandi við lífshins & það mi er farið að verða. Menntun, menntun! er víðvættit hjá öllum framfararmönnum vorum, hún á að vera höf, við öllu bóli og þú geta víst fastin þeirra gjört sjón grein fyrir, hvað af öllu þessu menntunarkjali leidi, ef það kemur út í lífid. ~~Þetta er fremt er lóðit menntun!~~ sjálfu sjón mjör heggjantest & óákvæðad and. þannig heyrir matr t. d. and ~~and~~ þú kallata mennt- ata menntun, sem hafa ^{og eint hafa annað sjón til ágeðis d. h. l. g.} geygð drötaverjum. Gylti þú að sama er þú menntatur matr sama sem skólagangurinn matr, hvort sem ^{er að roða} það er gáfuþinginn eða gólfarsnar. Aftur á móti verður (eftir þessum skilningi arðsins) öllum leikmönnum, hvort sem þeir hafa nokka eða enya, litla eða mikla, þekkingu til að vera, skipað á hinni úðtra bekk metal ómenntada manna (þannig t. d. að þú þú Thorsteinur í þingvöllum for vilnisburðum: menntatur & einar bándi í Nesi vitnisburðum: ómenntatur.)

Til er af ömum þessum merkingu í ordinu menntun, svo að
mennta matar verður sama og hjórun til sama sem vísinda-
matar en þessi þýðing orðsins er heimildarlaus, þó oft megi
heyrna hana í daglegu tali. Oft ^{hefur} er sá menntun sömum
þýðingunni og dansku orðið „dannelse“ og er þá mennta matar
sama sem fróðna matar, hvernig er sáttum og þó lígur í máli.
Eftir þessu gæti þú ^{alþjóð} menntunarmálið, þetta svo nefndu velferðar-
mál Íslands, tilvísun til að gjöra Íslendinga annaðhvort skóla-
gengna (án tillits til þess hvort þeir lóru) eða jafnvel alla að
vísindamönnum, eða í þriðja lagi, fróða menn, hvernig er sáttum
og lígur í máli, þó að orðið er, eins og áður hefur sagt verið,
ekki tví- heldur þrívort. — En þú skal mi sleppa þessu og
taka það, sem þú held að sje merkingunni málsins hjó allum
þessum skólaþingum. Hann mun vera sá að auka bók-
fróðleika þessingunni í laudinu og í þeim tilgangi þrója þú
mi allir á skóla, ^{realskóla,} kvemur skóla, alþjóðskóla og barnaskóla.
En þú þrója af hátt, þó þú er ekki svo sterk, að hún sam-
svari áskrinu í þeim. Til eru áður þarfir enn þá sterkari,
þótt ekki sje kvæðid eins hátt, upp í með þó, þó að tal-
menn þeirra eru ekki eins hitaladur og hálfmenntadur, lítill
menntadur eða ómenntadur menntunarskrámar, sem ekki nema
að leggja á sig líkamlega vinnu og lyktir eftir að komast að
kjótköttum alþjóðskólaembættanna. Þessar þarfir, sem þú á
vid, eru hinsar verklegu, oekonomisku þarfir vorar. Þú hefur
aldrei heyr þessu gætt, að Íslendingar stótu langt á baki

áðrum þjóðum í himni svo nefndu almennu menntun. En
hitt hefur þú badi heyr og veit, að í búskap og yfir höfuð
öllum verkunum ^{og verkstjórn} er ástandid hjó oss hið þreggilegast. Þú erum
latur, ^{afalagur} þessingunni, megingarlausir og eyðslusamir, og er vilur
það sjálfir, það er engin þótt á snólu til að samþæða oss
í það. Fáttakinn er að vaxa í laudinu og þú í sömum andrúmu
kröfunar lífsnautnarinnar að aukast. En mi vill svo óþessi-
lega til, að menntunin ^{inlemingunni} þessingunni eða hvort menntunin (vilja kalla
þetta sem á evrópeiskum máli er kallað kúltúr, einmitt hefur
þú óhjákvæmlega afleiðingar í þó með sju, að hún upp-
örfar og margfalda löngunina til lífsnautnar. Og þú hefur
með hverju á að kaupa lífsnautnina, þegar allt er í fáttakinn
og vesaldómi? Það var þú nor (þú lá vid að segja: Skamma
nor) fyrir oss að verja öllum vorum kröftum til að baki í hin-
um sarglega efnaþing lands vorar, svo að þú hefur eitthvort
til að lifa á, en að vera að þerjast vid að ^{þaga upp} fylla landið með
skólum, sem svo er fylli laudid með examiserutum fá-
þekkingum, óvigtum til vinnu, andlynum og líkamlyum fáráð-
ingum. Matvinnur er aumari eftir að búid að margfalda
lífsþarfir þans, ef honum er eigi um leid útvegun meðal
til að fullnægja þeim, en áður, meðan þó voru færr og
jafnvegid var meira milli lífsrafaþanna og gjaldþólsins.
Aukningu Kúltúrinn þú hjó hið íslenska Kúltúrinn að þýðingunni (þú segir) er að

eru stöddu óháð (luxus) & óháfa. — Þy þó er eigi heldur sjáð, að
skólafjölguin sé him eini vegur til að auka þekkingu í landinu
það er til ýmsir aðrir & heppilegir vegir og snal þi sjerstarlega
henda á einn, sem mér gefur vel að & finnst mér praktískur. Hann
er sá að gefa út (med eta áu styrks úr landsjóð eptir því sem
þarf gerdist) smárit, sem sjerstarlega væru allud alþýttu; þan yrtu
að vera seld med mjög vaxu verði (s. d. á 10-20 au. expl.) & smitun
að öllu eptir þörfum almennings & sjöndiildachring hans.
Þessi aðferð hefur „Studentur samfund“ danna vid haft
& áttarl miklar þakki fyrir. Smárit þessi hafa flajid út
því að þau hafa badi ^{efnid.} ^{landi} verid eptir þörfum almennings og svo
hefur stillim verid ljós & óbrokim, enda hafa ýmsir af hinum
mestu ritstjórnunum vinstri oranna hjálpad til vid smárit þessi
og eigi þótt of gótt til að leggja til sinn snarf. Jafnvel
pölibíski málstátumenn hafa ýmsir lofad þetta fyrirtaki eta
því þagad um það & er það ljósastur vottur þess, að fyrirtaki
er gott gott & heppilegt. Þessi aðferð hefur þann kost til að
bera, að hin ~~entri~~ menn geta menntast á þenna hátt & fradist á
fristundum sínum, þeim er eigi þjopp í harðu frá aðalstarfa
sinum $\frac{1}{2}$ ár eta svo árum skiptis, svo að þeir verid hon-
um afhuga & fráhverfir & enginn stúdentstilill eta vilnis-
burtur elur upp í þeim gittum & hjögomagninn, heldur
þetta fram ^{er} þessum holl dæmduál eptir & þess-
ing eptir líkamlega vinnu. En til þess að þetta gati orid

ad tilatlutum notum, þyftu náttúrulega sem flestar ad vera
í fjelagi um ad útbreita ritin upp til sveita & agtira fyrir
þeim & mætti því eigi þetta fyrirtaki komast í klarna á
Einstöku mönnum, sem eisir vilja yfir öllu gina & gjörn
sjá allt & alla ad fjöpuðum; heldu vdi sjálfsagt ad láta á-
götann, ef nokkur yrdi, ad frá degnum ritlaunum, ganya í
þarfir alþýttu. ~~tr.~~ Ef þetta vdi vel & hyggilega bygjad &
ef þakist ad verja fyrirtakið fyrir isleuskri hlutdegni &
eigingirni isleuskra áldarflonna, þátti mér
mjög líklegt, ad þetta gati orid til mikilla heilla fyrir land
& lýd. Og þetta hefur þann mikla kost til að bera, ad það er
kostnaðarlaus eta ad minnsta kosti mjög kostnaðarlitid fyrir
landid. En því láni er eigi að fagna med þessa blettata skála.
Þóttum s. d. Madriuvalla skólans. Hann kostar landid ^{7 tús.} 8000 kr. á
ári auk fjár þess sem varid hefur verid byggingar skólakússins
o. s. f. v. ~~þy þó er ávörðunin?~~ hvad hefur landid ferid í
átra hönd: höp af bútarlofum & fáeina barnakennara, því
ad það sýnist vera him markverstanti eiginleiki skóla þessa
ad verja óstjórnlega löngun eptir framhúðinni hjá mörgum
þeim, sem á hann ganya. Aftur á móti eru þeir vist, sár-
fár sem orid hafa handur eptir ad þeir hafa þatun komid
& þá var vist upprúnalyt tilgangurinn sá, ad veita banda-
efnum kost á ad ~~ni~~ ~~hol~~ menntast, áu þess ad þeir þyftu

